

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE

Yrd.Doç.Dr. Veysel Şahin – Fırat Üniversitesi

Sayfa 150

Yabancı Dil Olarak Türkçenin Dil Bilgisi

Yabancı bir dil olarak Türkçe her dönemde kendi dil bilgisi açısından kendi “ses bilgisi” biçim bilgisi, cümle yapısı, anlam bilgisi, köken bilgisi ve sözcük bilgisini koruyarak günümüze taşımıştır.

Bir yabancı dil olarak Türkçenin ses bilgisi, Türkçenin temel kurallarını içinde taşır.

Türkçede sesler bugün kullandığımız Latin alfabesi ile (1 Kasım 1928) taşınmaktadır.

Türkçede ses uyumları; büyük ünlü uyumu ve küçük ünlü uyumu olarak ikiye ayrılır.

Büyük ünlü uyumu:

- Türkçede bir sözcük kalın ünlü ile başlamışsa kalın ünlü ile devam eder. Eğer ince ünlü ile başlamışsa ince ünlü ile devam eder. Örnek: Başlamak, bitmek

- Bileşik sözcüklerde ünlü uyumu aranmaz. Örnek: gecekondu, başkent

- Yabancı dillerden Türkçeye girmiş sözcüklerin bazıları bu uyuma uymaz. Örnek: aktör, kamyonet.

- Büyük ünlü uyumuna uymayan Türkçe ekler; -daş, -ken, -ki, -layın, -yor, -mtrak. Örnek: dindaş, seviyor.

Küçük ünlü uyumu düzlük yuvarlaklık uyumudur.

Türkçede sözcükler düz ünlüler ile başlamışsa düz ünlülerle, yuvarlak ünlülerle başlamışsa ya dar yuvarlak ya da geniş düz ünlüyle devam eder.

Türkçede en önemli özelliklerden biri de ses özellikleridir.

Türkçede yuvarlak (o, ö) ünlüleri sadece sözcüklerin ilk hecelerinde bulunur.

Türkçede iki ünlü yan yana gelmez.

Ünlü ile biten bir sözcük, ünlü ile başlayan bir ek aldığıında araya (y, n, s) yardımcı sesleri girer.

Türkçede sözcük kökünde iki ünsüz bulunmaz. Örnek: vaaz, kooperatif.

Türkçede sözcük kökünde ikiden fazla ünsüz yan yana gelmez (kontra).

Türkçede sözcükler iki ünsüzle başlamaz. Örnek: spor, tren, blok.

Türkçede tek hecelerde iki ünsüz yan yana gelebilir. Örnek: Türk, yurt, dört, kurt vb. (İpek, 2010: 40).

Türkçenin en küçük yapı birimine **kök** denir. Kök sözcüğün eksiz halidir. Kök halinde bulunan sözcüğü ekler getirilerek yeni kelimeler türetilir.

Türkçede kökler genellikle tek hecedir (yol-, bul- , sev-, baş-).

Türkçe kökler isim, fiil olmak üzere iki ana grupta toplanır.

İsim kökleri; varlık ve kavramlara verilen adlara denir. Örnek: Ali, masa, kalem, araba.

Fiil kökleri ise varlığın zaman ve mekan içindeki eylemlerini bildirir. (-gil-, -gel-, -çiz- vb)

Türkçede köke getirilerek yeni anlam türetmeye sağlayan eklere **yapım eki** denir.

Türkçede **isimden isim yapma** (-lık-, li- , -sız-, -cı-, -çık- vb; başlık, camsız) ekleri, **isimden fiil yapma ekleri** (baş-la; la-, -t, -al) **fiilden isim yapma ekleri** (-gan-, -gen-, -gı-, -ıcı-, -ış- vb.) **fiilden fiil yapma** ekleri (-ı-, -ma-, -m-) vardır. (Koç, 1996: 49-104)

Türkçe yabancı bir dil olarak **isim çekim ekleri** şunlardır.

Çokluk ekleri; -ler, -lar : sokaklar; **iyelik ekleri;** **aitlik ekleri, hal ekleri, soru ekinden** meydana gelir.

Fiil çekim ekleri ise; şahıs ekleri ve kip ekleridir.

Türkçede **haber kipleri;** şimdiki zaman eki (-yor), görülen geçmiş zaman eki (-dı, -di, -du, -dü, -tı, -ti) öğrenilen geçmiş zaman eki (-mış, -miş, -muş, -müŝ), gelecek zaman eki (-r) ekleri ile yapılır. Türkçede fiillere gelen tasarlama kipleri ise dilek-ŝart (-sa, -se), istek kipi (-a, -e), gereklilik kipi (-malı, -meli), emir kipinden meydana gelir.

Türkçede sözcük türleri altıya ayrılır.

Bunlar; **adlar, sıfatlar, zamirler, zarflar, fiiller ve edatlardır. Ad,** (basit adlar, bileşik adlar, türemiş adlar), **sıfatlar;** yapı bakımından sıfatlar (basit sıfatlar, bileşik sıfatlar, türemiş sıfatlar), görevleri bakımından sıfatlar (niteleme sıfatlar, belirtme sıfatlar, işaret sıfatlar, sayı sıfatlar, belirtisiz sıfatlar ve soru sıfatlar) olmak üzere adlandırılır.

Türkçe bir diğer sözcük türüde **zamirdir.**

Zamirler, kişi zamirleri, dönüşlülük zamiri (kendi) , işaret zamiri (bu, ŝu, o), soru zamirleri (ne, kim, kaç, hangi, hangisi, kaçta kaç), belirsizlik zamirleri (kimse, herkes, başkası, birçoğu), iyelik zamiri (-ki) olmak üzere ayrılır.

Türkçede fiilin durum ve zamanını belirten zarflar da sözcük türüdür.

Zarflar; yer yön zarfları (bura, ŝura, ora, öte, sonra), zaman zarfları (bugün, dün, önce, sonra vb), hal zarfları (hızlı, yavaşça, ziddına) ve azlık çokluk zarfları (sık sık, seyrek, tek, bol) olarak sınıflandırılır.

Türkçe **fiiller** ise kişi ve zamana bağlı olarak çekimlenir.

Fiiler çatılarına göre geçişli ve geçişsiz olmak üzere ikiye ayrılır.

Fiiler yapılarına göre basit fiiller, bileşik fiiller ve türemiş fiiller olmak üzere üçe ayrılır.

Türkçe bir diğer sözcük türü edatlardır. **Edatlar :**

- **Ünlem edatları;** (asıl ünlemler) (abov, ah vb.), seslenme edatları (hay, hey, yahu, bre vb.), soru edatları (acaba, mi, nasıl vb.), cevap edatları (evet, hayır, he, peki, tabii, vb.), gösterme edatları (ta, işte, aha, vb.) olarak sınıflandırılır.

- **Bağlama edatları;** (sıra edatları (ve, ile), denkleştirme edatları (ya, veya, veyahut), karşılaştırma edatları (ya, ne...ne, belki...belki, bazı bazı), cümle başı edatları (fakat, ama, lakin, öncelikle vb.), sona gelen edatlar (dahi, dan, de vb.) olarak sınıflandırılır.

- **Son çekim edatları;** vasıta ve beraberlik (ile), benzerlik edatı (gibi), miktar edatı (kadar), başkalık edatları (başka, özge, gayri vb.), sebep edatları (için, üzere, ötürü vb.), hal edatları (göre, dair, rağmen vb.), zaman edatları (önce, sonra, evvel, geri vb.) ve yer yön edatları olmak üzere sınıflandırılır.

Yabancı bir dil olarak **Türkçenin cümle kurgusu** Batılı dillerden ayrılır.

Türkçede bir duyguyu, düşünceyi belli bir yargıya bağlayarak ortaya koyan söz grubuna **cümle** denir.

Türkçede cümleyi oluşturan, cümlede görev yüklenmiş sözcük ve sözcük grupları cümlenin öğeleridir.

Cümlenin öğeleri, özne, nesne, tümleç ve yüklemidir.

Türkçede cümle yapısı; başta özne sonra nesne, nesneden sonra tümleç ve en sonda da yüklem bulunur.

Türkçede yüklem ve özne cümlenin temel ögesi, nesne ve tümleç ise yardımcı ögesidir.

